

DIGITALNO NASILJE NAD ŽENAMA

Prof.dr Tamara Marić
Ministarstvo pravde Republike Srpske

Apstrakt: Digitalno nasilje nad ženama i djevojčicama predstavlja pojavu pod kojom se podrazumijeva širok dijapazon nasilnih radnji i nedozvoljenih ponašanja koje se vrše nad ženama i djevojčicama na internetu ili online prostoru. To svakako uključuje korištenje digitalnih tehnologija, odnosno informaciono-komunikacionih tehnologija što, u prvom redu, podrazumijeva upotrebu pametnih telefona, računara i drugih informatičkih uređaja. Svaka od tih nedozvoljenih radnji i ponašanja ima zajednički element, a to je da štetno utiču na integritet osobe prema kojoj su usmjerene, a nerijetko ovaj vid nasilja može biti okidač i za nasilje van interneta. Granice između virtuelnog i realnog svijeta su odavno pomjerene što već odavno ima za posljedicu da se nasilje preselilo iz jedne dimenziju u drugu. Nasilja koje se dešava online, ponekad može da ostavi dublje i teže posljedice na osobu na koju je usmereno od posledica relanog nasilja, dok normativa još uvijek ne prati ove trendove. Upravo iz navedenog razloga, u ovom radu će biti obrađeni elementi i oblici digitalnog nasilja nad ženama i djevojčicama, ali i sagledani pravni nedostaci u smislu efikasnog procesuiranja krivičnih djela koji prepoznaju digitalnu dimenziju.

Ključne riječi: digitalno nasilje, digitalno nasilje nad ženama i djevojčicama, on line nasilje, internet nasilje nad ženama.

Uvodni dio

Međunarodni standardi u oblasti ljudskih prava već odavno prepoznaju da su žene i djevojčice izložene većem riziku od svih oblika nasilja u odnosu na muškarce što ne znači da i oni nisu žrtve nasilja. Većina međunarodnih dokumenata prepoznaju strukturalnu prirodu nasilja nad ženama kao rodno zasnovano nasilje, jer je praksa pokazala da veliki dio oblika nasilja nad ženama predstavlja u svojoj osnovi bitan društveni mehanizam pomoću kojeg se žene dovode u podređen položaj u odnosu na muškarce. Takođe, prepoznato je da je nasilje nad ženama relikat istorijski nejednakih odnosa moći između muškaraca i žena što je imalo za posljedicu diskriminaciju žena u mnogim sferama života, koja nažalost i danas postoji. Zapravo, osnovni uzrok nasilja nad ženama nalazi u rodnoj neravnopravnosti, pa tako nasilje u porodici i drugi oblici nasilja (npr. silovanje, seksualno uznemiravanje) predstavljaju jednu od glavnih prepreka u ostvarivanju ravnopravnosti ali i skup ponašanja koja imaju za cilj kontrolu na ženama upotrebom sile, pretnje i dugih oblika nasilja²⁹⁶.

Prelazak s mehaničke i analogne elektroničke tehnologije na digitalne elektroničke uređaje za pohranu, prijenos i upotrebu informacija smatra se početkom onog što nazivamo digitalna revolucija. Započela je u drugoj polovini 20. stoljeća uvođenjem i širom upotrebom digitalnih računara i digitalne pohrane informacija, što je zauzvrat dovelo do razvoja naprednijih računarskih sistema, ali i povećanje produktivnosti u mnoštvu sektora i industrija. Javnosti su prvi put predstavljani koncepti koji su doveli do interneta kada je 1969. poslana poruka putem ARPANET-a (pokrta za Advanced Research Projects Agency Network). Tada su prvi računari bili povezani, a daljnji je razvoj softvera omogućio daljinsko prijavljivanje, prijenos datoteka i e-poštu. Javnosti su prvi puta predstavljani koncepti koji su doveli do interneta kada je 1969. poslana poruka putem ARPANET-a (pokrta za Advanced Research Projects Agency Network). Tada su prva računala bila povezana, a daljnji je razvoj softvera omogućio daljinsko prijavljivanje, prijenos datoteka i e-poštu²⁹⁷. Razvoj tehnologije umnogome je

²⁹⁶ Sudska razmatranja slučajeva nasilja u porodici u BiH, Atlanska inicijativa, Sarajevo, 2014.godina, str.11

²⁹⁷ <https://courses.minnlearn.com/hr/courses/digital-revolution/the-digital-revolution/what-is-the-digital-revolution/>

olakšao život savremenog društva, ali je istovremeno doprinio i razvoju nove forme kriminala cyber-kriminala. Na internetu niko nije zaštićen od cyber-kriminala, niti od cyber-nasilja ili cyber-pornografije. I dok odrasli sami odgovaraju za svoju nepromišljenost, posljedice po djecu mogu biti katastrofalne, jer samo mali broj djece koristi internet u cilju obrazovanja²⁹⁸.

Nasilje u osnovi predstavlja višeslojan problem koji obuhvata kako pojedinca, tako i porodicu i društvo u cjelini, koji za posljedicu može da ima različit stepen ugrožavanja zdravlja i života pojedinca i njegove porodice u cjelini. U skladu sa navedenim, nasilno ponašanje svakako predstavlja kršenje osnovnih ljudskih prava i kao takvo je kažnjivo u skladu sa različitim zakonskim normama. Digitalna dimenzija nasilja je nova granica sa kojom se najčešće susreću žene i djevojčice u modernom dobu, s tim da je posljednjih godina došlo je značajnih regionalnih pomaka po pitanju nasilja posredstvom tehnologije, pri čemu ovaj fenomen prerasta u svakodnevnu pretnju koja se još uvijek slabo prepoznaje i presuđuje.

Nasilje nad ženama na internetu posredstvom tehnologije često je proces viktimizacije koji nadilazi fizičke granice i pojačava se digitalnim oblicima i elektronskim sredstvima. Ovaj vid nasilja predstavlja specifičan problem unutar produžetka nasilja nad ženama ali može biti i okidač za nasilje izvan interneta. Djela nasilja na ženama na internetu posredstvom tehnologija obuhvataju različite vrste ponašanja, svako štetno na svoj način. Tradicionalno su slabo prepoznate štetne posljedice proistekle direktno iz nasilja nad ženama na internetu i one koje su specifične za čin digitalnog nasilja²⁹⁹.

Pojam i elementi digitalnog nasilja nad ženama i djevojčicama

Tehnologija, a naročito ona koja se koristi u online ili digitalnom svijetu, već duži niz godina produbljuje ili olakšava rodno zasnovano nasilje nad ženama i djevojčicama u navedenim situacijama. Zahvaljujući informaciono-komunikacionoj tehnologiji nasilje nad ženama je dostiglo do sada nezabilježene razmjere, a početak pandemije Covid-19 2020. godine je to samo dodatno pogoršao. Smatra da je rodno zasnovano nasilje nad ženama na internetu ili posredstvom tehnologije samo nastavak različitih vidova tog nasilja koji u zabrinjavajućoj mjeri utiče ili pogoršava rodno zasnovano nasilje nad ženama i djevojčicama³⁰⁰.

Digitalna dimenzija nasilja nad ženama je jednako štetna po žene i djevojčice kao i ostali oblici nasilja. Nasilje nad ženama na internetu predstavlja poseban oblik rodnog nasilja koji mnogo češće pogađa žene i ima veoma štetan uticaj na njih. Ova vrsta nasilja nikada se ne može posmatrati kao izolovani incident jer se najčešće dešava kao dio stalnog, kontinuiranog i sveprisutnog nasilja koje žene svakodnevno doživljavaju. Veoma često je povezana sa nasiljem koje se dešava uživo ili sa seksualnim nasiljem. Danas je veoma malo prostora između "oflajn" i "onlajn" svijeta, tako da digitalno nasilje vrlo lako postaje nasilje u stvarnom svijetu³⁰¹ (tako npr. ljudi sjede ispred svojih računara, šire mržnju protiv neke osobe i lično je napadaju u internet prostoru pozivajući i druge da to čine i sl). Takođe, često je povezano sa različitim vrstama predrasuda, uključujući seksizam, transfobiju, homofobiju, rasizam i ksenofobiju³⁰².

Statistike nemilosrdno ukazuju da je sve više djece i djevojčica koje su žrtve digitalnog nasilja. Kako sve više djece pristupa digitalnom okruženju, često u mlađem uzrastu, sve češće se suočavaju sa alarmantnim stepenom rizika na mreži od ponašanja kao što su: maltretiranje i vrijeđanje na internetu, seksualna eksploatacija, dječija pronografija, izloženost štetnom uticaju ekstremističkih terorističkih

²⁹⁸ Vidi više: N.Ružić, Zaštita djece na internetu, Nova prisutnost- časopis za intelektualna i duhovna pitanja, broj 9.,2011.godina, str.155-170.

²⁹⁹ Nove prakse u istrazi i sudskom gonjenju digitalnog nasilja nad ženama, Vijeće Evrope, 2024.godina, str.11.

³⁰⁰ Opšta preporuka br.1 GREVIO-a o digitalnoj dimenziji nasilja nad ženama, Vijeće Evrope, 2021.godina, str.8.

³⁰¹ <https://news.un.org/en/story/2025/03/1161076S>

³⁰² Ibid, str.14

grupa i dr. Brza ekspanzija digitalnih tehnologija nadmašila je razvoj zaštitinih okvira, ostavljajući djecu ranjivom ali i nezaštićenom od neposrednih opasnosti sa internet koje mogu imati dugotrajne posljedice na njihovo mentalno, emocionalno i fizičko zdravlje. Uprkos upozorenjima na sveprisutnu opasnost od korištenja digitalnih tehnologija, puni obim nasilja nad djecom i djevojčicama i dalje je nedovoljno je prijavljen i krivično gonjen³⁰³.

Kada je u pitanju sam pojam digitalnog nasilja, postoji nekoliko različitih termina koji se koriste kako bi se označila ova vrsta nasilja. Termini koji su u upotrebi su: digitalno nasilje, online nasilje, cyberbullying, sajber nasilje, nasilje potpomognuto korištenjem digitalnih tehnologija, elektronsko nasilje, internet nasilje i dr. Svi navedeni izrazi koriste se za utvrđivanje i opis različitih ponašanja koja mogu predstavljati oblike nasilja nad ženama na internetu posredstvom. Iako se često koriste podjednako kako bi označili jednu te istu stvar, važno je razlikovati različite vrste ponašanja i koristiti ispravne izraze za utvrđivanje štete koju nanose³⁰⁴.

Takođe postoji i više različitih definicija. Internet nasilje se može definisati i kao korištenje interneta s ciljem nanošenja štete, boli ili zastrašivanja druge osobe³⁰⁵. Pod digitalnim nasiljem se podrazumjeva korištenje digitalnih tehnologija sa ciljem da se jednoj ili grupi osoba prema kojima je usmjereno nanese osjećaj povređenosti, poniženja, uznemirenja, mržnje ili nanese neka druga vrsta štete. Mogu se odvijati na društvenim ili kompjuterskim mrežama, različitim internet platformama, aplikacijama za razmjenu poruka, gejming platformama i to najčešće upotrebom mobilnih telefona ili drugih računarskih uređaja. Ova vrsta nasilja podrazumjeva različite oblike ponašanja kao što su širenje neistina, objavljivanje fotografija i drugi ličnih podataka i sadržaja bez odobrenja lica na koje se navedeno odnosi, slanje pretećih poruka preko platformi, lažno predstavljanje ili slanje poruka neprikladnog sadržaja, seksualno iskorištavanje djece itd. Sva navedena ponašanja imaju zajedničku tendenciju da se ponavljaju kraći ili duži vremenski period a najčešće imaju za cilj zastrašivanje, izazivanje ljutnje, nanošenje štete po lični integritet ili polno uznemiravanje osobe koja je napadnuta³⁰⁶. Digitalno nasilje također može imati dalekosežne posljedice poput povlačenja žrtava, posebno žena iz digitalnih i društvenih prostora, čime se smanjuje njihova vidljivost u javnom ili profesionalnom životu što ima za posljedicu ograničavanje napredovanje na stručnom, profesionalni i ličnom planu.

Digitalna dimenzija nasilja nad ženama obuhvata širok spektar radnji na mreži ili posredstvom tehnologije koje predstavljaju produžetak nasilja koje žene i djevojčice doživljavaju iz razloga povezanih sa polom, uključujući u porodičnom ambijentu, pošto se radi o legitimnom i podjednako štetnom pojavnom obliku rodno zasnovanog nasilja koje žene doživljavaju izvan interneta.³⁰⁷

Oblici i alati digitalnog nasilja nad ženama i djevojčicama

Digitalno nasilje nad ženama i djevojčicama obuhvaća različite oblike ponašanja usmjerenih na ugrožavanje sigurnosti, privatnosti i dostojanstva žrtava. Prema izvještajima GREVIO komiteta³⁰⁸, ovo nasilje je najčešće usmjereno prema ženama zbog njihove rodne pripadnosti, čime postaje oblik rodno uslovljenog nasilja³⁰⁹. U domaćoj stručnoj javnosti se kao oblici digitalnog nasilja sve više

³⁰³ <https://violenceagainstchildren.un.org/thematic-area/digital-environment>

³⁰⁴ Nove prakse u istrazi i sudskom gonjenju digitalnog nasilja nad ženama, Vijeće Evrope, 2024.godina, str.11.

³⁰⁵ <https://www.unicef.org/bih>

³⁰⁶ T. Marić, Digitalno nasilje nad mladima, Zbornik radova Zbornik radova Djeca i maloljetnici u kaznenom pravu, Banja Luka, 2025. godina

³⁰⁷ Opšta preporuka br.1 GREVIO-a o digitalnoj dimenziji nasilja nad ženama, Vijeće Evrope, 2021.godina, str.13

³⁰⁸ Nadležno tijelo Vijeća Evrope za praćenje implementacije Istanbulske konvencije

³⁰⁹ Priručnik o digitalnoj dimenziji nasilja nad ženama, Udruga Domine, (Vidi više: [Prirucnik_digitalno-nasilje-nad-zenama-i-djevojdicama.pdf](#))

izučavaju: sajberbuling (eng.cyberbullying), seksualni gruming (eng.grooming), seksting (eng. sexting) i sekstoršn (eng. sextortion). Također je važno naglasiti kako je digitalno nasilje često neraskidivo povezano s drugim oblicima nasilja, poput fizičkog, psihičkog, emocionalnog ili ekonomskog nasilja. To dalje znači da su prijetnje upućene putem društvenih mreža često prelaze u fizičko nasilje, dok digitalni alati poput GPS-a, pametnih satova ili spyware aplikacija omogućavaju nasilnicima praćenje i kontrolu kretanja svojih žrtava. Tehnologije danas uklanjaju fizičku distancu između počinioca i žrtve, čineći nasilje konstantnim i neizbježnim jer koristeći iste, nasilnik lako može saznati gdje se žrtva u svakom trenutku nalazi i može je fizički napasti.

GREVIO komitet je sačinio Opšte preporuka o digitalnoj dimenziji nasilja nad ženama, te je u okviru istih, definisao do sada prepoznate oblike digitalnog nasilja nad ženama i djevojčicama u praksi. Mnogi od njih još uvijek, u velikom broju zemalja nisu normirani i procesuirani kao krivična djela. Neki od oblika i alata digitalnog nasilja su sledeći³¹⁰:

- **Body shaming** (bodi šejming) – podrazumjeva komentarisanje i ismijavanje nečijeg fizičkog izgleda na društvenim mrežama, a napadi se najčešće događaju na platformama poput Instagrama ili TikToka i to među mlađim generacijama. Posljedice body shaminga mogu biti izrazito štetne za mentalno zdravlje žrtve, izazivajući osjećaje srama, tjeskobe i niskog samopouzdanja a mogu uzrokovati da se žena povuče iz digitalnog prostora ili da ograniči svoje aktivnosti na društvenim mrežama, što dodatno smanjuje njezinu vidljivost i učešće u javnom životu;
- **Creepshots** - podrazumijeva seksualno sugestivne fotografije žena ili djevojaka snimljene bez njihovog pristanka. Ove fotografije se često fokusiraju na dijelove tijela poput nogu, stražnjice ili dekoltea, stvarajući seksualno sugestivan kontekst. Nastaju na način da počinitelj koristi kameru ili pametni telefon kako bi u tajnosti snimio žene ili djevojke u javnim prostorima, poput parkova, plaža ili javnog prijevoza, bez njihovog znanja ili pristanka. Ove fotografije se nakon toga dijele na određenim forumima, pornografskim stranicama i društvenim mrežama koji potiču seksualnu objektivizaciju žena, uz komentare koji dodatno ponižavaju žrtve;
- **Cyberbullying** (sajberbuling) - podrazumijeva zlostavljanje osobe putem digitalnih alata i platformi, na način da počinioci stvaraju lažne profile na društvenim mrežama kako bi ismijavali izgled te osobe, dijelili privatne informacije bez njenog pristanka ili objavljivali ponižavajuće fotografije i komentare. Ovaj oblik digitalnog nasilja najčešće je prepoznat kod maloljetnika (npr. djevojčice u osnovnoj školi često postaju meta cyberbullyinga od strane svojih vršnjaka);
- **Cyberflashing** (sajberflešing) - uključuje slanje neželjenog seksualnog sadržaja putem aplikacija za upoznavanje, poruka ili drugih digitalnih tehnologija. Ovdje se radi o obliku rodno zasnovanog nasilja koji se oslanja na anonimnost koju pruža tehnologija. Počinitelj najčešće koristi tehničke alate poput Bluetootha, Wi-Fi Directa ili aplikacija za razmjenu poruka koje omogućuju slanje sadržaja bez identifikacije pošiljaoca. Ovaj oblik nasilja često se događa u javnom prijevozu ili na drugim javnim mjestima gdje je nasilnik u neposrednoj fizičkoj blizini žrtve, što dodatno povećava osjećaj ugroženosti;
- **DDoS napad** – predstavlja pokušaj preopterećenja i onemogućavanja funkcionisanja servera žrtve slanjem prekomjernog digitalnog sadržaja. Počinioci organizuju koordinisani napad na web stranicu žrtve, slanjem ogromne količine internet sadržaja putem bot mreža, čime se preopterećuju serveri stranice. Rezultat je privremeno ili potpuno onemogućavanje pristupa stranici, čime se žrtvi oduzima ključan alat za komunikaciju i organizaciju svojih aktivnosti. Napadi su često korišćeni u kontekstu širenja kampanje ciljane mržnje od strane zlonamjernih aktera koji su motivisani ideološkim neslaganjem ili rodnom mržnjom;
- **Deepfakeovi** - su videozapisi montirani putem alata vještačke inteligencije, u kojima je najčešće lice žrtve zamijenjeno drugim licem na tijelu osobe u eksplicitnom pornografskom videu, uz manipulaciju zvukom kako bi se stvorila iluzija da su postupci žrtve stvarni. Ovaj lažni sadržaj se dijeli na društvenim mrežama i web stranicama, uz uvredljive komentare i insinuacije. Cilj ovog čina je narušiti ugled žrtve (najčešće su žrtve osobe iz javnog ili

³¹⁰ <https://rm.coe.int/bih-pmm-3421-grevio-recommendation-no-1-on-the-digital-dimension-of-va/1680acf4da>

političkog života), oslabiti njezinu poziciju u javnom životu ili obeshrabriti je od daljnjeg učešća u političkom djelovanju;

- **Doxing** - je dijeljenje ličnih informacija žrtve na internetu bez njenog pristanka. Ovaj oblik digitalnog nasilja podrazumjeva namjerno dijeljenje ličnih informacija žrtve, poput adrese stanovanja, broja telefona, e-mail adrese ili profesionalnih kontakata, bez pristanka osobe. Takve informacije se često objavljuju na društvenim mrežama, forumima ili specijalizovanim web stranicama s ciljem zastrašivanja ili poticanja drugih na uznemiravanje žrtve (npr. u slučaju aktivistkinje za ljudska prava, njezina adresa i broj telefona postaju javno dostupni nakon što je iznijela svoje mišljenje o osjetljivim društvenim pitanjima a objavljivanje ovih podataka ima za posljedicu prijetnje smrću i konstantnim uznemiravanjem, čime se ugrožava njezina bezbjednost i lični konformitet);
- **Silencing** – je oblik nasilja koji se manifestuje u vidu onemogućavanja učestvovanja žrtve u online diskusijama ili javnim raspravama, na način da joj se prijeti smrću, seksualnim nasiljem i širenjem ličnih podataka, a uvredljive poruke stižu kroz različite kanale, uključujući društvene mreže, email i forume. Napadi postaju toliko intenzivni da žrtve odlučuje deaktivirati svoje profile na društvenim mrežama zbog straha od nasilja ili zlostavljanja. Ovo naročito pogađa žene u profesijama koje zahtijevaju digitalnu interakciju, poput novinarstva, aktivizma i politike;
- **Geolociranje** - geolokacija je alat na digitalnim uređajima koji omogućava određivanje geografske pozicije putem GPS signala. Nasilnik instalira aplikaciju za praćenje na telefon žrtve bez njenog znanja ili koristi ovaj alat koja je već aktiviran na uređaju žrtve. Na taj način može pratiti kretanje žrtve u stvarnom vremenu, uključujući lokacije poput posla, kuće ili mjesta koje redovno posjećuje. Ovaj oblik digitalnog nasilja često se prisutan u kontekstu intimnih odnosa, gdje nasilnik nastoji kontrolisati i ograničiti slobodu žrtve. U ekstremnim slučajevima, prikupljeni podaci koriste se za planiranje fizičkog napada ili za zastrašivanje žrtve, čime se povećava rizik od ozbiljnog nasilja;
- **Hacking** (hakovanje) - je ilegalni pristup računarskim sistemima ili mrežama. Hakovanje se realizuje na način da nasilnik neovlašteno pristupi korisničkom računu žrtve na društvenim mrežama ili e-mailu koristeći ukradene lozinke ili sofisticirane alate za hakovanje. Cilj koji se želi postići je pregledavanje i prikupljanje privatnih poruka i informacija, intimnih razgovora ili profesionalnih podataka. Hakovani sadržaj se zatim objavljuje javno na društvenim mrežama ili se šalje drugim korisnicima s ciljem sramoćenja, ucjene ili nanošenja emocionalne boli žrtvi;
- **Happy slapping** - uključuje snimanje fizičkog napada ili seksualnog zlostavljanja i dijeljenje tog sadržaja online. Nakon incidenta, video se dijeli na društvenim mrežama i platformama za razmjenu sadržaja, gdje privlači pažnju i komentare, od kojih neki potiču nasilje ili ismijavaju žrtvu. Dijeljenje takvih sadržaja pojačava poniženje za žrtvu i stvara trajni digitalni zapis njezinog zlostavljanja. Ovaj oblik digitalnog nasilja je čest kod vršljačkih grupa (npr. grupa nasilnika u javnom prostoru fizički napada žrtvu dok jedan član grupe koristi pametni telefon za snimanje incidenta. Tokom napada, nasilnici se međusobno podstiču smijehom i komentarima, dodatno ponižavajući žrtvu);
- **Image-based sexual abuse** (dijeljenje intimnog sadržaja bez pristanka) - odnosi se na dijeljenje seksualno eksplicitnih slika žrtve bez njenog pristanka. Ovaj vid digitalnog nasilja je dosta zastupljen u sferi emotivnih partnera, kada jedan od partnera koristi intimne fotografije drugog koje su snimljene uz pristanak ali se objavljuje na pornografskim stranicama i forumima bez žrtvinog dopuštenja;
- **Sextortion** (sektoršn) - odnosi se na radnje koje podrazumjevaju prijetnju objavljivanjem slika, videa ili drugih materijala seksualnog sadržaja kako bi se žrtva zastrašila, prisilila ili ucijenila. Nasilnici od žrtve obično zahtijevaju dodatni seksualni sadržaj, novac ili istovremeno obe navedene vrste koristi, koristeći manipulaciju i kontrolu nad žrtvom;
- **Seksualni gruming** - pod ovim oblikom nasilja se podrazumjevaju radnje ili ponašanja koja se koriste za uspostavljanje emocionalne veze sa ranjivom osobom, uglavnom maloljetnom osobom mlađom od godina za pristanak na intimni odnos, najčešće putem sredstava internet komunikacije. Seksualni gruming se može definisati kao pojam koji opisuje uspostavljanje

odnosa povjerenja i emocionalne povezanosti između djeteta i (najčešće) odrasle osobe, s tim da nije riječ o zdravom i normalnom odnosu, već o odnosu koji se gradi isključivo nekim vidom komunikacije putem internet tehnologija s ciljem vrbovanja i iskorištavanja maloljetnika u seksualne svrhe;

- **Spyware** - je softver koji prati aktivnosti uređaja žrtve bez njenog znanja, na način da nasilnik neovlašteno instalira aplikaciju za praćenje, poznatu kao spyware ili stalkerware, na telefon žrtve. Ova aplikacija omogućuje nasilniku praćenje žrtvinih poruka, poziva, e-mailova i lokacije u stvarnom vremenu. Uz to, spyware može omogućiti pristup kameri i mikrofону uređaja, što znači da nasilnik može slušati privatne razgovore i vidjeti gdje se žrtva nalazi ili što radi. Ova vrsta digitalnog nasilja koristi se za kontrolu, manipulaciju i zastrašivanje žrtve, a u najčešćem slučaju su to žene ili djevojke;
- **Trolling** - uključuje namjerno objavljivanje uvredljivih komentara kako bi se izazvala reakcija, na način da grupa korisnika društvenih mreža koordinisano objavljuje uvredljive, mizogine i prijeteće komentare na profilima žrtve. Komentari uključuju ponižavanje, ismijavanje i prijetnje nasiljem. Ovi napadi često eskaliraju u kampanju koja uključuje lažne optužbe, dijeljenje dezinformacija i poticanje drugih korisnika na učešće u zlostavljanju.

Normativno - pravni okvir

Digitalno nasilje nije samo pojedinačan čin zlostavljanja, već sistemski problem koji zahtijeva sveobuhvatan pristup, od edukacije i prevencije do zakonskih i institucionalnih mjera. Prepoznavanje simptoma i znakova ovog oblika nasilja ključno je za pravovremeno zakonsko djelovanje, pružanje podrške žrtvama i sprječavanje daljnjih štetnih posljedica. Također je ključno osigurati snažne zakonodavne i tehničke mjere koje će žrtvama omogućiti zaštitu i pravdu, a predstavnicima pravosuđa i policije mogućnost vođenja kvalitetne istrage i procesuiranja ove vrste krivičnih djela. Sve navedeno je neophodno kako bi se otklonile određene prepreke koje postoje u sferi pristupa pravdi, posebno kada su u pitanju žene. Prepreke u praksi su prepoznate na dva nivoa:

1. pravnom ili institucionalnom nivou koji obuhvata:

- diskriminacijski ili neosjetljivi pravni okviri (zakonske odredbe koje su diskriminatorne, rodno slijepa odredbe koje ne uzimaju u obzir društvenu poziciju žena; nedostatke u zakonodavstvu u odnosu na pitanja koja nesrazmjerno utiču na žene);
- problematično tumačenje i provođenje zakona;
- neefikasnu ili problematičnu zakonsku proceduru (nedostatak rodno osjetljivih procedura u pravnom sistemu);
- loše mehanizme odgovornosti (ova kategorija može uključivati korupciju);
- slaba zastupljenost žena među pravnim stručnjacima;
- rodna stereotipizacija i pristrasnost pravosudnih aktera;

2. socioekonomskom i kulturološkom nivou koji obuhvata:

- nepoznavanje zakonskih prava i zakonskih procedura ili načina za pristup pravnoj pomoći (koje proizlazi iz rodni nejednakosti u nivoima obrazovanja, pristupu informacijama itd.);
- nedostatak finansijskih sredstava (uključujući sredstva za plaćanje pravnog zastupnika, pravnih troškova, sudskih poreza, prijevoza do suda, dječije zaštite itd.);
- nejednaka raspodjela zadataka u porodici;
- rodni stereotipi i kulturološki stavovi.³¹¹

Nasilje nad ženama na internetu posredstvom tehnologije nije manje ozbiljno niti manje štetno od drugih krivičnih djela. Izuzetno je važno podržati prava žena da se nasilje nad ženama na internetu posredstvom tehnologije tretira na isti način kao i ostale prijave kriminalnog ponašanja. Istrage o prijavljenom nasilju nad ženama na internetu posredstvom tehnologije moraju se voditi sa posebnom pažnjom i poštovanjem. Policija i tužioci moraju sarađivati kako bi osigurali dokaze i postarali se da slučajevi dobiju podršku kad god je moguće. To znači da je moguće tražiti dokaze koje može dati treća

³¹¹ Council of Europe, Training Manual for Judges and Prosecutors on Ensuring Women's Access to Justice (septembar 2017), pg 12.

strana. Žrtve moraju biti informisane tokom cijelog procesa, čak i kada je napredak spor³¹². Dalje, nasilje nad djecom, posebno djevojčicama putem savremenih tehnologija, je sveprisutan fenomen koji se može smatrati štetnom i za pojedinca i za opšte dobro. Djeca i maloljetnici moraju da uživaju adekvatnu zakonsku zaštitu od svih oblika nasilja, posebno u onim situacijama kada im vrijeba opasnost da budu zlostavljana i iskorištavana, uključujući i ovakve aktivnosti putem interneta ili društvenih mreža. Problem nasilja putem interneta je posebno izražen među mladim populacijama školskog uzrasta. Problem nasilja nad i među učenicima prepoznat je kao društveni problem koji može narušiti temeljna ljudska prava i često je prvi korak u razvijanju težih i viših oblika nasilja, a dobro nam je poznato da etička i pravna pitanja zauzimaju visoka mjesta dnevnog reda UN-a, Vijeća Evrope, EU-a i drugih međunarodnih organizacija³¹³.

Kao i svaki drugi oblik nasilja, digitalno nasilje nad ženama i djevojčicama predstavlja kršenje osnovnih ljudskih prava i kao takvo neprihvatljivo ponašanje je prepoznato u odredbama veoma važnih međunarodnih dokumenata i konvencija. Upravo o tome svjedoče i odredbe Univezalne deklaracije o ljudskim pravima³¹⁴ gdje se navodi da se sva ljudska bića rađaju slobodna i jednaka u dostojanstvu i pravima, da svako ima pravo na život, slobodu i bezbjednost ličnosti, kao i da niko ne smije biti podvrgnut mučenju ili okrutnom, nečovječnom ili ponižavajućem postupku ili kažnjavanju³¹⁵. Osim Univezalne deklaracije o ljudskim pravima, na međunarodnom nivou postoje brojni dokumenti i konvencije koji sadrže normativno-pravne odredbe kojima se reguliše i sankcioniše nasilje pružajući istovremeno žrtvama nasilja određeni stepen zaštite i pomoći, kao što su: Konvencija o visokotehnološkom kriminalitetu (Budimpeštanska konvencija), Konvencija o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici (Istambulska konvencija), Konvencija o zaštiti djece od seksualnog iskorištavanja i seksualnog zlostavljanja (Lanzarote konvencija), Deklaraciju o pravima djeteta i još nekoliko pravnih akata Vijeća Evrope o seksualnom iskorištavanju djeteta.

Iako se digitalno nasilje može smatrati relativno novim krivičnopравnim fenomenom, zakonska regulativa poznaje i definiše određene oblike krivičnih djela koji mogu biti izvršeni putem interneta ili kompjuterskih mreža, dok su u procesnom dijelu tokom istraživanja i dokazivanja ove vrtse krivičnih djela u praksi uočeni veliki nedostaci. Tendencija zakonodavaca u većini današnjih država je da se, kroz zakonske propise, imperativ stavi na inkriminaciju svih radnji kojima se vrši zloupotreba ili zlostavljanje djece. Internet nasilje nad mladima se može uslovno posmatrati sa dva aspekta, u prvom dijelu kao radnje nasilja koje putem interneta čine mladi jedni prema drugima i u drugom dijelu radnje nasilje koje čine odrasli prema djeci i maloljetnicima gdje je najopasnije seksualno iskorištavanje i zlostavljanje djece putem interneta³¹⁶. Ovo je posebno značajno jer statistike pokazuju da je 85% ženskih osoba koje provode vrijeme na internetu su bile svjedoci onlajn nasilja, dok je 38% ženskih osoba bilo meta nasilja na internetu³¹⁷, što je posebno zabrinjavajući ukoliko se uzme u obzir da nezanemariv broj u okviru navedenih statistika čine ženske maloljetne osobe, odnosno osobe mlađe od 18 godina.

S obzirom na činjenicu da digitalno nasilje uopšte predstavlja globalnu kriminalnu aktivnost, posebno uzimajući u obzir težinu i ozbiljnost posljedica koje pogađaju žrtvu, Krivičnim zakonikom Republike Srpske³¹⁸ (u daljem tekstu KZ RS) je propisano nekoliko krivičnih djela gdje se kao kvalifikovan oblik posebno sankcionišu radnje djela učinjene putem internet ili kompjuterskih mreža. To su:

³¹² Nove prakse u istrazi i sudskom gonjenju digitalnog nasilja nad ženama, Vijeće Evrope, 2024.godina, str.27.

³¹³ R.Stojanović, N.Macanović, Nasilje putem interneta – cyberbullying, Banja Luka, 2022.godina, str.36

³¹⁴ <https://www.ohchr.org/sites>

³¹⁵ Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima, član 1,3 i 5.

³¹⁶ T. Marić, Digitalno nasilje nad mladima, Zbornik radova Djeca i maloljetnici u kaznenom pravu, Banja Luka, 2025. godina

³¹⁷ <https://www.amnesty.org/en/what-we-do/technology/online-violence/>

³¹⁸ Službeni glasnik RS, br: 64/2017, 104/2018, 15/2021, 89/2021, 73/202, 9/2024, 105/2024, 19/2025, 14/2025

- krivično djelo Neovlašteno fotografisanje, član 156. KZ RS
- krivično djelo Neovlašteno objavljivanje i prikazivanje tuđeg spisa, portreta i snimka, član 156a. KZ RS
- krivično djelo Polno uznemiravanje, član 170. KZ RS
- krivično djelo Zloupotreba fotografije i video zapisa polno eksplicitnog sadržaja, član 170a. KZ RS
- krivično djelo Povreda privatnosti djeteta, član 189. KZ RS
- krivično djelo Kleveta, član 208a. KZ RS
- krivično djelo Iznošenje ličnih i porodičnih prilika, član 208b. KZ RS

Krivični zakonik Republike Srpske koji je stupio na snagu 2017.godine, usklađen je sa međunarodnim standardima u ovoj oblasti, gdje posebno treba naglasiti usklađenost sa Konvencijom o zaštiti djece od seksualnog iskorištavanja i seksualnog zlostavljanja (Lanzarote konvencija)³¹⁹. Tako u glavi XV Krivična djela protiv seksualnog zlostavljanja i iskorištavanja djeteta, članom 175. KZ RS propisano krivično djelo Iskorištavanje djece za pornografiju, te se u stavu 2. ovog člana navodi da „*ko neovlašteno snimi, proizvede, nudi, čini dostupnim, distribuira, širi, uvozi, izvozi, pribavlja za sebe ili za drugoga, prodaje, daje, prikazuje ili posjeduje dječiju pornografiju ili joj svjesno pristupa putem računarske mreže, kazniće se kaznom zatvora od jedne do osam godina*”³²⁰.

Dalje, u zakonskom opisu krivičnog djela Iskorištavanje djece za pornografske predstave u članu 176. KZ RS se propisuje da „*ko navodi dijete na učestvovanje u pornografskim predstavama, kazniće se kaznom zatvora od šest mjeseci do pet godina*”, dok će se istom kaznom kazniti i svako onaj ko „*gleda pornografsku predstavu uživo ili putem komunikacijskih sredstava ako je znao ili je trebalo i moglo da zna da u njoj učestvuje dijete*”. Iz navedenog se jasno može utvrditi da su navedenim izmjenama pooštrene i krivične sankcije za ovo krivično djelo, kao npr. uvođenjem kvalifikovanog oblika djela, ako je učinjeno prema osobi mlađoj od 18 godina, te ako je izvršeno putem sredstava javnog informisanja ili interneta. U smislu ove odredbe pod dječijom pornografijom se podrazumijeva pornografski materijal koji vizuelno prikazuje dijete ili maloljetnu osobu koja je učesnik evidentnog seksualnog ponašanja, i realistične slike koje prikazuju dijete ili maloljetnu osobu koja učestvuje u evidentnom seksualnom ponašanju³²¹.

U vezi sa prethodno navedenim, treba navesti da su glavi XV Krivičnog zakonika Republike Srpske propisana još dva krivična djela i to krivično djelo Upoznavanje djece sa poronografijom u članu 177. i krivično djelo Iskorištavanje kompjuterske mreže ili komunikacije drugim tehničkim sredstvima za izvršenje krivičnih djela seksualnog zlostavljanja ili iskorištavanja djeteta iz člana 178. Ono što je karakteristika navedenih krivičnih djela jeste da su objekat zaštite djeca od svih oblika seksualnog zlostavljanja i iskorištavanja od strane odraslih, odnosno njihova polna sloboda, jer se napadom na polnu slobodu putem izvršenja ovih krivičnih djela, povređuje ili ugrožava polni moral (posebno putem pornografskih krivičnih djela) i polna čast³²².

Zaključak

Digitalna dimenzija nasilja nad ženama obuhvata širok spektar radnji na mreži ili posredstvom tehnologije koje predstavljaju produžetak nasilja koje doživljavaju žene i djevojčice. Nasilje na internetu predstavlja poseban oblik rodnog nasilja koji mnogo češće pogađa žene i ima veoma štetan uticaj na njih, kao i ostali oblici nasilja. Ono obuhvata različite oblike ponašanja usmjerenih na ugrožavanje sigurnosti, privatnosti i dostojanstva žrtava. Mogu se odvijati na društvenim ili kompjuterskim mrežama, različitim internet platformama, aplikacijama za razmjenu poruka, gejming

³¹⁹ T. Marić, *op.cit*

³²⁰ Službeni glasnik RS, br: 64/2017, 104/2018, 15/2021, 89/2021, 73/202, 9/2024, 105/2024, 19/2025, 14/2025

³²¹ T. Marić, *op.cit*.

³²² Nevedeno prema: D.Jovašević, L.J.Mitrović, V.Ikanović, Krivično pravo Republike Srpske – posebni dio, Banja Luka, 2017.godina, str.82.

platformama i to najčešće upotrebom mobilnih telefona ili drugih računarskih uređaja. Ova vrsta nasilja podrazumjeva različite oblike ponašanja kao što su širenje neistina, objavljivanje fotografija i drugi ličnih podataka i sadržaja bez odobrenja lica na koje se navedeno odnosi, slanje pretećih poruka preko platformi, lažno predstavljanje ili slanje poruka neprikladnog sadržaja, seksualno iskorištavanje djece itd.

Kada je u pitanju sam pojam digitalnog nasilja, postoji nekoliko različitih termina koji se koriste kako bi se označila ova vrsta nasilja. Termini koji su u upotrebi su: digitalno nasilje, online nasilje, cyberbullying, sajber nasilje, nasilje potpomognuto korištenjem digitalnih tehnologija, elektronsko nasilje, internet nasilje i dr. Takođe, postoji i više različitih definicija. Ova vrsta nasilja nikada se ne može posmatrati kao izolovani incident jer se najčešće dešava kao dio stalnog, kontinuiranog i sveprisutnog nasilja koje žene svakodnevno doživljavaju. Veoma često je povezana sa nasiljem koje se dešava uživo ili sa seksualnim nasiljem. Danas je veoma malo prostora između “oflajn” i “onlajn” svijeta, tako da digitalno nasilje vrlo lako postaje nasilje u stvarnom svijetu.

Kao i svaki drugi oblik nasilja, digitalno nasilje nad ženama i djevojčicama predstavlja kršenje osnovnih ljudskih prava i kao takvo neprihvatljivo ponašanje je prepoznato u odredbama veoma važnih međunarodnih dokumenata i konvencija. Digitalno nasilje nije manje ozbiljno niti manje štetno od drugih krivičnih djela. Iako se digitalno nasilje može smatrati relativno novim krivičnopравnim fenomenom, zakonska regulativa poznaje i definiše određene oblike krivičnih djela koji mogu biti izvršeni putem interneta ili kompjuterskih mreža, dok su u procesnom dijelu tokom istraživanja i dokazivanja ove vrste krivičnih djela u praksi uočeni veliki nedostaci. Digitalno nasilje nije samo pojedinačan čin zlostavljanja, već sistemski problem koji zahtijeva sveobuhvatan pristup, od edukacije i prevencije do zakonskih i institucionalnih mjera.

Literatura:

1. Jovašević D., Mitrović LJ., Ikanović V., Krivično pravo Republike Srpske – posebni dio, Banja Luka, 2017.godina
2. Nove prakse u istrazi i sudskom gonjenju digitalnog nasilja nad ženama, Vijeće Evrope, 2024.godina
3. Marić T., Digitalno nasilje nad mladima, Zbornik radova Djeca i maloljetnici u kaznenom pravu, Banja Luka, 2025. godina
4. Opšta preporuka br.1 GREVIO-a o digitalnoj dimenziji nasilja nad ženama, Vijeće Evrope, 2021. godina
5. Priručnik o digitalnoj dimenziji nasilja nad ženama, Udruga Domine, 2022.godina
6. Ružić N., Zaštita djece na internetu, Nova prisutnost- časopis za intelektualna i duhovna pitanja, broj 9., 2011.godina
7. Stojanović R., Macanović N., Nasilje putem interneta – cyberbullying, Banja Luka, 2022.godina
8. Sudska razmatranja slučajeva nasilja u porodici u BiH, Atlanska inicijativa, Sarajevo, 2014.godina

DIGITAL VIOLENCE AGAINST WOMEN

Prof. Dr. Tamara Marić

Ministry of Justice of the Republic of Srpska

Abstract: Digital violence against women and girls is a phenomenon that includes a wide range of violent acts and illegal behaviors that are perpetrated against women and girls on the Internet or online space. This certainly includes the use of digital technologies, that is, information and communication technologies, which, in the first place, implies the use of smartphones, computers and other IT devices. Each of these illegal actions and behaviors has a common element, which is that they adversely affect the integrity of the person towards whom they are directed, and often this type of violence can also be a trigger for violence outside the Internet. The boundaries between the virtual and the real world have long been moved, which has long since resulted in violence moving from one dimension to another. Violence that happens online can sometimes leave deeper and more severe consequences on the person it is directed at than the consequences of real violence, while the norms still do not follow these trends. Precisely for the stated reason, this paper will deal with the elements and forms of digital violence against women and girls, but also look at the legal shortcomings in terms of efficient prosecution of crimes that recognize the digital dimension.

Keywords: digital violence, digital violence against women and girls, online violence, internet violence against women.